

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

УДК 316.77; 378; 87.9

АКСЬОНОВА В.І.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ДІАЛОГУ КУЛЬТУР

Актуальність дослідження міжкультурної комунікації зумовлюється: а) виключним значенням міжкультурної комунікації в розвитку людської цивілізації як гаранта існування культур, що потребує дослідження як передумов, шляхів, центрів, особистісного начала, національної своєрідності; б) потребою у філософському осмисленні проблеми, оскільки із самого початку дослідження міжкультурної комунікації мали міждисциплінарний характер. Поглиблення знання про природу, сутність, динаміку, структуру міжкультурної комунікації потребує соціально-філософського підходу, аналізу її як цілого і разом з тим кожної частини окремо, як і закономірності її модифікації в етносоціальному просторі та історичному часі; в) необхідністю систематизації теоретико-методологічних основ, принципів і критеріїв міжкультурної комунікації, розроблених вітчизняними і зарубіжними дослідниками; г) соціальною потребою в підготовці спеціалістів, здатних ефективно функціонувати в умовах розвитку міжкультурних контактів на всіх рівнях.

У сучасних умовах розвитку світової спільноти велика увага приділяється розвитку культур, цивілізацій, культурного обміну між народами, що сприяє більшому взаєморозумінню на різних рівнях: від контактів між окремими культурами до глобальних культурних систем, умовно названих “Схід” і “Захід”. Діалог культур передбачає обмін досягненнями матеріальної та духовної культури країн і народів не тільки у сфері виробництва, торгівлі, науки, мистецтва, а й в інших сферах діяльності. У соціальній філософії ці відносини різних культур здобули назву міжкультурної комунікації, яка означає обмін між двома і більше культурами та продуктами їх діяльності, що здійснюються в різноманітних формах. Цей обмін може відбуватися як у політиці, так і в міжособистісному спілкуванні людей, у побуті, сім’ї, неформальних контактах. І цей висновок свідчить, що міжкультурна комунікація характеризується багатоаспектністю, яка охоплює різні сторони цього процесу, не тільки лінгвістичні, а й соціокультурні основи міжкультурного спілкування. Міжкультурна комунікація означає не тільки безпосередній діалог представників різних культур, а й прагматичне осмислення цього спілкування.

Сучасний стан міжкультурних взаємин характеризується, з одного боку, інтенсифікацією процесів взаємодії різних культур, а з іншого – диференційованістю, пошуками культурної ідентичності. Процес глобалізації виявляється у все більшій активізації культурних міжнародних

зв'язків. Водночас, незважаючи на процеси уніфікації культур, спостерігається культурне оформлення світу, яке, у свою чергу, справляє вплив на міжкультурні контакти. Багатосторонній характер міжкультурної комунікації визначає компетентність проблем вивчення міжкультурного спілкування з погляду культурології, лінгвістики, соціології, філософії, етнології, прагматики, теорії мовної комунікації. Дослідження прагматичного аспекту міжкультурної комунікації є актуальним з позиції комплексного підходу, що сприяє виявленню картини світу народу, його способу життя, а соціокультурна зумовленість мови дає змогу встановити факти культури народу, що в міжкультурному діалозі сприяє кращому взаєморозумінню і правильній інтерпретації дій партнерів. В умовах глобалізації і тенденції до інтеграції культур вивченню прагматичного аспекту міжкультурної комунікації сприяє розширення поля міжкультурної взаємодії. Як відомо, кожний народ володіє певною сформованою системою культурних і соціальних відносин, що зумовлює розвиток мови, тому інтерес у міжкультурних відносинах викликають культурні відмінності між народами. Виявлення названих особливостей міжкультурного спілкування, що підтверджує культурну диференційованість та ідентичність, є досить актуальним.

Актуальність дослідження процесів міжкультурної комунікації привертає увагу різних сфер знань. Відзначається, що міжкультурна комунікація є багатоаспектним феноменом, який досліджується з різних позицій. Істотне теоретико-методологічне значення мають праці з культурології, соціології, філософії, етнології, етнографії, лінгвістики таких вчених, як В. Антонов, Н. Бромлей, А. Вежбицька, Г. Гачев, Т. Дейк, І. Яковенко, Б. Успенський, Л. Уайт. Дослідження цих авторів сприяє розумінню цілісності і комплексності міжкультурного спілкування і взаємозв'язку мовних і соціокультурних явищ. Особливу значущість для розробки питань прагматики в умовах міжкультурної комунікації мають праці лінгвокультурологічного плану, що дають змогу виявити культурно зумовлений характер міжкультурної комунікації, серед яких праці Є. Верещагіна, В. Костомарова, А. Швейцера. Для визначення культурологічного підходу до вивчення проблем мовного вживання в умовах міжкультурної комунікації відіграли важливу роль праці таких англійських і німецьких дослідників у сфері культурології, антропології, літературознавства, мовознавства, дидактики, мовної комунікації, як Е. Хол, Д. Вундерліх, Х. Баузіnger, Д. Круше, Й. Болтен. Огляди наукових праць за темою дослідження дали змогу визначити проблемне поле, мета якого – дослідження прагматичного аспекту міжкультурної комунікації між представниками різних культур. Серед багатьох антропологів, етнографів, лінгвістів, культурологів, чії праці сприяли становленню ідеї багатополярності світової спільноти, слід особливо згадати американського антрополога та лінгвіста Ф. Боаса та його праці з мов північноамериканських індіанців, що з'явилися в кінці XIX – напочатку XX ст. Теорія комунікативної дії спирається на праці М. Бердяєва, Н. Да-

нилевського, К. Маркса, О. Шпенглера, К. Ясперса, Ю. Габермаса, А. Моля, М. МакЛюена, Ю. Лотмана, Б. Малиновського, Т. Парсонса, В. Степіна. Найважливішим джерелом для дослідження діалогу як основи міжкультурної комунікації стали діалогічні концепції М. Бахтіна, В. Біблера, М. Бубера, теорії символічних форм Е. Касіра та архетипічна теорія міфу А. Лосева. Поняття “міжкультурна комунікація” ввійшло в науковий дискурс у 1954 р. з виходом у світ доробку Е. Холла і Д. Трагера “Культура як комунікація: модель і аналіз”, у якому міжкультурна комунікація розглядалася як особлива частина людських відносин. Пізніше у праці “Німа мова” Е. Холі розвиває ідею про взаємозв’язок культури і комунікації не тільки на рівні наукових досліджень, а й самостійної дисципліни. Подальше дослідження теоретичних основ міжкультурної комунікації продовжили Дж. Кондон і Й. Фаті у праці “Вступ до міжкультурної комунікації”. Спочатку у сфері міжкультурної комунікації орієнтувалися на проблеми міжкультурних відмінностей, аналіз відносин між ними і характерну поведінку носіїв культури (Р. Бенедікт, Д. Горер, М. Мід).

Основою для міжкультурних досліджень повоєнного періоду стає проблема особистості і культури, створення так званої “культурної моделі” особистості: кожна культура формує певний тип особистості, а також унікальну систему цінностей, пріоритетів моделей поведінки. Основна ідея американських міжкультурних досліджень 40-х рр. ХХ ст. – ідея культурного релятивізму, етнорелятивістський підхід до опису, інтерпретації та оцінювання культурних відмінностей. Сьогодні термін “міжкультурна комунікація” застосовується з трьох підходів:

1) базується на класичній позитивістській методології, що представлено концепцією структурного функціоналізму, використовує системний метод, концепція інформаційного суспільства (Д. Белл, А. Тоффлер). Онтологія комунікації у цьому підході базується на системних зв’язках і функціях;

2) некласичний методологічний підхід (Ю. Габермас) базується на когнітивній моделі суб’єктно-об’єктних відносинах, у яких сфера комунікації виокремлюється як особливий онтологічний об’єкт. Її вивчення базується на методах герменевтичної інтерпретації смислів, критичної рефлексії, раціональній реконструкції;

3) постнекласичний підхід зводить природу соціального до суб’єктно-об’єктних відносин, тобто до принципу інтерсуб’єктивності, і виключає об’єктивність. Суспільство розглядається як мережа комунікацій, а комунікації створюють можливість для самопису суспільства і його самовідтворення (Н. Луман). Комунікація подається як активне середовище, що самоорганізується. Як один із дослідних напрямів виокремлюється проблематика мовленнєвої комунікації, висунута австрійським філософом і логіком Л. Вітгенштейном, у контексті якої розкривається характер впливу соціокультурних факторів на процес комунікації та соціокультурна зумовленість вербальних і невербальних

комунікаційних засобів на будь-якому рівні функціонування. Водночас виокремлюються такі аспекти у дослідженні міжкультурної комунікації: 1) соціологічний (соціальні, етнічні та інші фактори); 2) лінгвістичні (вербальні і невербальні засоби комунікації, мовленнєві стилі, способи підвищення ефективності міжкультурного спілкування); 3) комунікативні (комунікативні навички і вміння, управління конфліктами, розвиток міжгрупових зв'язків). Введене поняття “цілісне поле культури” (В. Межуєв) дає змогу не протиставляти, а поєднувати в єдине ціле ціннісно-аксіологічні й онтологічні аспекти людської соціально-історичної діяльності. Розвивається інформаційно-семіотичний підхід до культури, в основі якого поняття “текст” (Е. Касіерер, А. Моль, Г. Гадамер, Ю. Лотман) який дав змогу розглядати культурні феномени як знаки, що несуть у собі інформацію.

За декілька останніх років з'явилися нові суспільні групи: підприємці, банкіри, політичні лідери різних рухів, українські співробітники іноземних фірм, що виходять на міжкомунікативний простір і сприяють формуванню нового типу ділової культури, формується нове уявлення про соціальну відповідальність ділового світу і перед суспільством, і перед клієнтом, змінюється життя в цілому. Процес розвивається надзвичайно важко і хворобливо, оскільки стикається з величезною кількістю перепон і обмежень з боку держави, з некомпетентністю і волюнтаризмом. Одним із шляхів подолання істотних труднощів є формування ефективної системи комунікації між різними суспільними групами і владою. Хоча етноцентризм часто створює перепони для міжкультурної комунікації, проте одночасно він виконує корисну функцію підтримання ідентичності і навіть збереження цінності і специфічності групи. При когнітивній взаємодії відбувається ділове спілкування, спрямоване на інтенсифікацію інформаційного обміну у сфері професійної комунікації, що приводить до зменшення міжкультурної дистанції учасників комунікації. *Предмет міжкультурної комунікації* – комунікація між індивідуумами з різних культур, або комунікативні процеси, що відбуваються в культурно-варіативному оточенні. При цьому міжкультурна комунікація – окремий випадок міжособистісної комунікації. У філософському плані відбувається усвідомлення того, що сучасні культури являють собою динамічні відкриті системи.

Мета статті – сформувати концепцію міжкультурної комунікації, в основі якої – прагматична функція як основа подолання проблем, що виникають у процесі взаємодії.

Ця мета реалізується в таких завданнях:

- проаналізувати міжкультурну комунікацію як соціальний феномен, що розвивається в умовах взаємодії культур і цивілізацій;
- визначити прагматичну функцію міжкультурної комунікації, що сприяє подоланню проблем, що виникають в процесі взаємодії між різними культурами і цивілізаціями;

– сформувати новий погляд на міжкультурну комунікацію, що полягає в необхідності врахування національних традицій і менталітету народів.

Головним і єдиним суб'єктом комунікації є людина, яка для забезпечення своєї життєдіяльності вступає у взаємозв'язок з іншими людьми. Система людських відносин опосередковується культурою, яка визначає характер і ефективність людського спілкування. Але в ході різноманітних видів діяльності створюється потреба в пошуку більш досконалих і ефективних форм спілкування, що породжують різні ролі і призначення тих чи інших форм спілкування. Іншими словами, залежно від різноманітних причин різні форми спілкування набувають відповідного призначення у життєдіяльності людей, тобто функцію. Функціональний аналіз комунікації дає можливість виявити ту соціальну роль, яку він виконує в суспільстві, і допомагає більш точно виявити її іманентну сутність. Прагматична функція дає змогу регламентувати поведінку і діяльність учасників комунікації, координувати їх сумісні дії. Вона може бути спрямована як на себе, так і на партнера, в ході її здійснення виникає необхідність вдаватися як до спонукання партнера до виконання яких-небудь дій, так і до заборони якихось вчинків. Адже людина спілкується заради досягнення певних цілей, для чого здійснює певну діяльність, яка, у свою чергу, потребує постійного контролю й кореляції. Саме це і виконує прагматична функція комунікації.

У цьому науковому дослідженні використовуються *різноманітні методологічні підходи*: 1) з погляду інтерпретативного підходу культура розглядається як середовище проживання людини; характер міжкультурної комунікації визначається культурними цінностями, нормами, традиціями сторін, що контактують; 2) критичний підхід визначає умови міжкультурного спілкування: ситуативний, соціальний контексти спілкування, умови, цілі, наміри міжкультурного контакту; 3) з погляду культурного релятивізму досліджується “чужа” культура з позицій конкретної культури; 4) з погляду мови культури як сукупності культурних об'єктів, що володіють комплексом стійких відносин, правилами утворення, осмислення і вживання елементів, що слугують для осмислення комунікативних і трансляційних процесів у культурі. Культура розглядається як єдиний простір смислів і смислоутворення, а через мову відбувається оформлення, закріплення і передача смислів певної культури. Міждисциплінарний підхід до вивчення міжкультурної комунікації у сукупності мовленнєвих і соціокультурних компонентів дав змогу дійти висновку, що в процесі міжкультурного діалогу необхідно враховувати як лінгвопрагматичні, так і соціокультурно-прагматичні особливості такого спілкування.

У цьому науковому дослідженні використовуються *різноманітні методи*:

1. *Метод біографічної рефлексії* передбачає осмислення власної біографії з метою з'ясування власної ідентичності і форм її виявлення у

повсякденному житті. За допомогою аналізу біографії і відтворення минулих життєвих ситуацій актуалізуються почуття й усвідомлюються події, які визначають формування особистості людини. Аналогічна робота над власною біографією допомагає рефлексувати різні сторони людської життєдіяльності, визначити природу ціннісних орієнтацій та інтересів, а тому може застосовуватися при різноманітних методологічних підходах. Специфіка методу біографічної рефлексії полягає в тому, що знання і досвід людини, події її життя виділяються з усіх соціальних контекстів і піддаються уважному оцінюванню. Значення цього методу полягає в тому, що він допомагає отримати пояснення власної культурної належності, ідентифікувати особистісні культурні стандарти і розкрити механізм культурного смосприйняття.

2. *Метод інтерактивного моделювання* орієнтований на свідоме відтворення різних індивідуальних і групових ситуацій міжкультурного спілкування, що регулярно виникають. Завдяки цьому інтелектуальна та емоційна енергія учасників процесу навчання скеровується на аналіз та оцінювання цих ситуацій. Спрощений світ інтерактивних моделей дає змогу учаснику краще, ніж у реальній дійсності, пізнати і вивчити способи і види відносин у міжкультурних контактах. Крім того, цінність методу інтерактивного моделювання полягає в тому, що він: 1) значно полегшує початок навчання, оскільки створює більш сприятливу обстановку для знайомства учасників; 2) створює умови для розвитку більш відвертого ставлення учасників один до одного; 3) кооперує й організовує учасників для сумісної діяльності; 4) примушує апелювати до минулого досвіду учасників і через це оцінювати практичні ситуації спілкування в теперішньому.

3. *Метод рольових ігор* характеризуються виконанням учасниками ролей, які відтворюють часто повторювані ситуації міжкультурного спілкування. Ці ролі пізнаються, змішуються і змінюються при їх відтворенні та аналізі. Основою методу рольових ігор є ігрове переживання у ситуаціях “немовби”. У таких ситуаціях відбувається сприйняття прихованих правил і стандартів, які лежать в основі норм і цінностей чужої культури і відображаються у свідомості учасників навчання. За допомогою вивчення міжкультурних комунікацій цей метод породжує ігрове переживання, завдяки чому глибше пізнаються інтереси. У вивченні міжкультурних комунікацій цей метод породжує ігрове переживання, завдяки чому пізнаються інтереси сторін, що взаємодіють, форми їх поведінки, розвивається здатність до сприйняття норм і цінностей чужої культури.

4. *Метод самооцінювання* ставить за мету виокремлення певних типів поведінки при міжкультурному спілкуванні та розгляд під відповідним кутом зору. Ця мета досягається через посередництво опитування, структурованих спостережень і тестів. Отримані результати стають темами для аналітичних дискусій і обговорень про типи міжкультурної поведінки та їх результати в міжкультурному спілкуванні.

При цьому мова може йти про різні точки зору, здатність до комунікативної діяльності чи окремих аспектів практичної поведінки.

5. *Метод симуляції* полягає в штучному створенні конкретних ситуацій міжкультурного спілкування і прогнозуванні можливих варіантів і результатів, виходячи з різних поглядів та аспектів. Симулятивні ситуації, як правило, є узагальненим досвідом міжкультурного спілкування всіх учасників процесу міжкультурного навчання.

Практика використання проаналізованих методів дає змогу зробити висновок, що з їх допомогою можна порівнювати дві або більше культур, акцентувати увагу як на загальних труднощах процесу комунікації, так і на окремих випадках міжкультурного спілкування. Використання цих методів у процесі навчання міжкультурної комунікації дає змогу підготувати представників різних культур до ефективних контактів з чужими культурами, навчити їх розуміти своїх партнерів по комунікації і домагатися поставлених цілей і результатів.

У результаті використання цих методологічних підходів необхідно сформулювати соціально-філософське визначення міжкультурної комунікації, що означає взаємоспіввіднесену програму мислення, сукупність почуттів і поведінки людей, що характеризуються універсаліями, які специфічно переломлюються у соціальному просторі і часі в більшості конкретних культур, що виступають детермінантою міжкультурного проникнення “свого” і “чужого”. Міжкультурна комунікація являє собою атрибут соціокультурного життя суспільства, в соціальному просторі якого відбувається взаємодія з підсистемами культури (всередині окремої культури), між різними культурами, у просторовому і часовому вимірах, а також між суб'єктами-носіями на рівні окремої культури і міжкультурного спілкування.

Міжкультурна комунікація розвивається на основі діалогу як засаду, на якій базується виникнення смислової і соціальної цілісності та формуються: а) структура діалогу, в контексті якого розвиваються онтологічний, екзистенційний, культурно-символічний та інституціональний рівні; б) особливості діалогу культур, які дають змогу розглядати сам діалог як форму толерантності і зіткнення двох культур та окреслюють індивідуальне буття в реальній взаємодії. На основі дослідних парадигм комунікації поєднується *взаємодія і комунікація*, які виражаються в їх взаємному впливові через цінності, норми, установки, що реалізуються в соціальних формах комунікації, таких як забезпечення і підтримка взаємозв'язків у суспільстві, збереження і передача соціально-культурного досвіду і спадкоємності. Водночас розвиваються різноманітні типи комунікацій, що виражаються на таких рівнях: 1) *міжкультурний* – на рівні різних культур; 2) *внутрішньокультурний* – на рівні тієї ж культури. Водночас комунікація виступає як засіб здійснення різноманітних зв'язків – прямих і зворотних, що приводять, з одного боку, до “прирощення” (збагачення) культурних надбань, а з іншого, – до втрати

культурної самобутності і пошуку нової ідентичності. У результаті відбувається конфлікт між глобальним і локальним, між “чужим” і “своїм”.

Сюди ж відноситься подолання розподілу на “нас” та “їх”, здатність до саморефлексії, до самоаналізу, реконструкція динамічного соціального дискурсу. Відбувається розуміння того, що спілкування з іншими складніше, ніж лінгвістична комунікація. Прагматичні, інструментальні цілі вивчення мови є недостатніми, а метою мовленнєвого навчання виступає міжкультурна комунікація. Акцент зміщується на мову і культуру. Навчання мові в країнах ЄС має такі цілі, як мультилінгвальна і міжкультурна компетенція для мобільності, взаєморозуміння, формування європейської ідентичності.

Водночас важливу роль у дослідженні відіграють методи вивчення культурних систем і міжкультурних ситуацій. Поступово сформувалися три методологічних підходи до вивчення міжкультурного спілкування: 1) функціональний; 2) пояснювальний; 3) критичний. Ці підходи базуються на різних уявленнях про природу людини, людську поведінку і природу людських знань, кожен з яких робить свій внесок у розуміння міжкультурного спілкування.

1. *Функціональний підхід* склався в 1980 р. і базується на методах соціології і психології. Згідно з цим підходом, культуру будь-якого народу можна описати за допомогою різноманітних методів. Будь-які зміни в культурі можуть бути вимірні й описані та основна мета полягає в тому, щоб показати специфіку впливу культури на комунікацію. Порівняння культурних відмінностей сторін, що взаємодіють, дає змогу передбачити успіх чи провал комунікації. *Результатом функціонального підходу* стала теорія комунікаційного пристосування, яка стверджує, що у ситуаціях міжкультурної комунікації люди часто змінюють моделі своєї комунікативної поведінки, пристосовуючись до моделей партнерів по спілкуванню. При цьому зміна стилю комунікації відбувається швидше під час ненапруженого, спокійного спілкування або у випадках, коли партнери не бачать великої різниці між собою і співбесідником.

2. *Пояснювальний (чи інтерпретувальний) підхід* також здобув поширення у кінці 1980 р.; згідно з ним, світ, що оточує людину, не є чужим їй, оскільки створений нею. У ході свідомої діяльності людина здобуває суб'єктивний досвід, у тому числі і в спілкуванні з представниками інших культур. Через суб'єктивність людського досвіду поведінка людини стає непередбачуваною і на неї неможливо будь-яким чином вплинути. Мета пояснювального підходу полягає в тому, щоб зрозуміти й описати, але не передбачити поведінку людини. Прихильники пояснювального підходу розглядають культуру як середовище проживання людини, створене і змінене через спілкування, в результаті чого комунікаційні правила тієї чи іншої спільноти людей спираються на культурні цінності й уявлення конкретної групи.

3. *Критичний підхід* включає багато положень пояснювального підходу, але акцент у дослідженнях міжкультурної комунікації,

проведених на її основі, зміщується на вивчення умов спілкування: ситуацій, навколишньої дійсності тощо. Прихильники цього контексту цікавляться, перш за все, історичним контекстом комунікації. У своїх дослідженнях вони виходять з того, що у спілкуванні завжди наявні силові відношення, тому з цього погляду культура розглядається як поле боротьби, місце, де численні пояснення та інтерпретації культурних явищ збираються разом і де завжди є сила, що домінує, яка визначає культурні відмінності і характер спілкування. Метою вивчення міжкультурної комунікації є пояснення людської поведінки, а через неї – зміни життя людей. На думку прихильників китичного підходу, вивчення й опис, сили, що домінує у культурних ситуаціях, навчить людей їй протистояти і більш ефективно організовувати своє спілкування з іншими людьми і культурами.

Як свідчить аналіз, світ, у якому ми живемо, стає все тіснішим і він починає нагадувати *global village* – велике полімовленнєве і полікультурне село. І спілкування в цьому планетарному селі можливе тільки на основі міжмовленнєвого і міжкультурного взаєморозуміння та взаємодії. Стабільність і благополуччя світу у третьому тисячолітті будуть залежати від здатності молодого покоління виявляти терпимість, поважати інші культурні й соціальні особливості, від волі і бажання розуміти один одного і співпрацювати один з одним, шукати і знаходити шляхи врегулювання соціокультурних конфліктів. Інтегративні процеси в Європі і світі, перехід від біполярної до поліполярної співпраці, від діалогу до полілогу культур, постійно зростаюча академічна мобільність молоді потребує не тільки бажання зрозуміти сусіда по спільному дому, але, перш за все, передбачають готовність оволодіти його мовою. Хочеться сподіватися, що ХХІ ст. стане віком взаєморозуміння, століттям співпраці без етнічних, расових і культурних бар'єрів. Подолання цих бар'єрів залежить від волі, бажання і здатності людей вирішувати міжетнічні, міжконфесійні і міжкультурні конфлікти. Це можливо на основі розуміння і поваги до соціокультурних відмінностей народів світу і практичного здійснення основоположних принципів міжкультурної комунікації.

У сучасному світі все більшої значущості набуває мультикультуралізм, діалог культур. У зв'язку з цим рефлектується концепція мозаїчної ідентичності. Сучасний індивід, будучи заручником соціальної структури, має багато ідентичностей, які часто взаємоперехрещуються, – корпоративну, соціальну, релігійну, етнічну, національну державну ідентичність, має великий досвід взаємодії з різними культурними ідентичностями і толерантності до чужого. У широкому філософському сенсі міжкультурна комунікація є одним з найважливіших наслідків безмежних економічних, політичних і комунікативних мереж, які сьогодні охопили всю земну кулю. Зона збігу інтересів представників культур являє собою поле для комунікації. Діалог культур та мультикультуралізм розуміють сьогодні як основну ідею нового століття і як нову соціальна реальність. Комунікація через народи і

культури – communication across cultures – робить можливим розуміння чужих культур, подолання трагічної несумісності культур. М. Байрам виокремлює такі види компетентності: 1) *аналітична компетенція* – розуміння цінностей, вірувань, практик, парадоксів іншої культури і суспільства – включаючи етнічне і політичне розуміння, здібність встановлення зв'язків, усвідомлення умов іншості; 2) *емоційна компетенція* – здатність розкриття (емпатії) до різноманітних культурних досвідаїв і впливів, інтерес і повага до чужих культур, цінностей, традицій, досвіду – транснаціональна культурна емпатія; 3) *креативна компетенція* – здійснення синтезу культур, бачення альтернатив різноманітних варіантів, здатність використовувати різні культурні джерела для оптимістичного натхнення; 4) *поведінська компетенція* – не тільки володіння мовою, але й робота як перекладача, вільне використання міжкультурних невербальних кодів (природність), здатність до позбавлення комунікативного непорозуміння при різних комунікативних стилях, здатність підтримання міжперсональних відносин, відповіді на транснаціональні виклики, тиск глобалізації (уніфікація, міграція).

Висновки. Відзначається, що міжкультурна комунікація виступає фактором соціокультурних змін і як соціальний феномен характеризується багатоякісністю і динамічністю, розглядається як родове поняття, а культурні контакти набувають різноманітних вимірів і знаходять свій вираз у взаємовпливові, синтезі, додатковості, діалозі. Міжкультурна комунікація є індикатором розвитку культури, вона розкриває її здатність до сприйняття іншокультурних елементів на основі нових для певного соціокультурного організму форм; демонструє здатність транслювати свої цінності в інші культури. Міжкультурна комунікація виступає як ціннісно-нормативний регулятор культурної діяльності, вона відрізняє одне суспільство від іншого, сприяє його інтеграції і перетворює на культурну самобутність. Міжкультурна комунікація виступає генератором смислів культури, виступає базовим елементом формування, відтворення і трансляції культури як у цілому, так і її складових. Вона закріплює у вигляді символів, знаків та мовного вираження культурне і суспільне значення, створює семіотичний простір, який забезпечує взаємопроникнення і відкритість культур і виступає умовою свідомої діяльності людей та їх взаємодії. Важливе значення при цьому має символічна форма міжкультурної комунікації, яка виступає механізмом пам'яті культури.

Таким чином, *методологія взаємодії культур* – це взаєморозуміння, збереження своєї думки, завжди розвиток і саморозвиток, це показник загальної культури суспільства, не засіб, а самоціль. Бути – означає спілкуватися діалогічно. Здатність однієї культури освоювати досягнення іншої – одне з джерел життєдіяльності. Діалог культур – це потреба у взаємодії, взаємному збагаченні. У діалозі культур передбачається взаєморозуміння, а взаєморозуміння передбачає тотожність. Діалог культур можливий лише на основі взаєморозуміння, але разом з тим – на

основі індивідуального у кожній культурі. Діалог культур можливий лише на основі певного наближення кодів, наявності чи виникнення загальної ментальності. Необхідність діалогу культур є умовою самозбереження людства.

Література

1. Шорина Т.М. Глобализационные процессы в языке и культуре современной России / Т.М. Шорина // Контактные языки и диалекты в аспекте межкультурной коммуникации : материалы докладов и сообщений. 16–19 ноября 2009 г. – М. : РУДН, 2010. – С. 89–98.

2. Біла книга з міжкультурного діалогу “Жити разом у рівності й гідності”. – К. : Оранта, 2010. – 44 с.

3. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф.С. Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України).

Аксенова В.І. Міжкультурна комунікація в умовах сучасного діалогу культур

У статті подано аналіз розвитку міжкультурної комунікації як діалогу культур і цивілізацій, культурного обміну між народами, що сприяє більшому взаєморозумінню на різних рівнях – від контактів між окремими культурами до глобальних культурних систем; проаналізовано теоретико-методологічну базу дослідження міжкультурної комунікації, її прагматичні аспекти, які сприяють виявленню картини світу народів, його способу життя, кращому взаєморозумінню і розширенню поля міжкультурної взаємодії.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, культура, цивілізація, культурний обмін між народами, прагматична функція, взаєморозуміння, міжкультурна взаємодія.

Аксенова В.И. Межкультурная коммуникация в условиях современного диалога культур

В статье дается анализ развития межкультурной коммуникации как диалога культур и цивилизаций, культурного обмена между народами, что способствует большему взаимопониманию на разных уровнях – от контактов между отдельными культурами до глобальных культурных систем; анализируются теоретико-методологические основания межкультурной коммуникации, ее прагматические аспекты, которые способствуют выявлению картины мира народов, его образа жизни, лучшему взаимопониманию и расширению поля межкультурного взаимодействия.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, культура, цивилизация, культурный обмен между народами, прагматическая функция, взаимопонимание, межкультурное взаимодействие.

Aksenova V. Intercultural Communication in the modern dialogue of cultures

The article analyzes the development of intercultural communication as a dialogue between cultures and civilizations, cultural exchange between nations,

which contributes to greater understanding on different levels – from contacts between individual cultures to the global cultural systems, analyze the theoretical and methodological foundation of intercultural communication and its pragmatic aspects, which help to identify pictures of the world peoples, its way of life, a better mutual understanding and expanding the field of intercultural interaction.

Key words: *intercultural communication, culture, civilization, cultural exchange between nations, the pragmatic function, mutual understanding, intercultural dialogue.*